

RESTORASYON KRİTERLERİ VE "CARTA DEL RESTAURO"

Istanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Tarihi doçenti

DOĞAN KUBAN

Vakıflar Dergisinin III. sayısında, sayın Münif Serav'in İtalya'da Eski Eserler ve Güzel Sanatların Korunması» adı altında tercüme ettiği, bu memleketteki kanunî imkânları anlatan faydalı bir yazısı intişar etmişti. İtalya'da tarihi ve artistik güzelliklerin korunmasıyla ilgili kanun 1909'da çıkmış, fakat ancak 1922'de tatbik mevkiine konulmuş ve 1939'da yeni bir kanunla tadil edilmiştir. Bu kanunlarla konulan metod esasları dışında, restorasyon tekniği bakımından asıl önemli vesika, İtalya'daki restorasyonlara, günümüzde de yol gösteren, 1931 tarihli «Carta del Restauro» (Restorasyon kuralları) dır. Bu belgedeki kurallar Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından hazırlanmıştı. Aslında buradaki prensipler, aynı sene Atina'da toplanmış olan beynelmül konferanstaki esasların bazı ufak tefek değişikliklerle tekrarından ibarettir. Bundan 30 sene önce, bu konferans vesilesiyle toplanan mütehassıs ve restoratörler, eski eserler için bir âfet haline gelmiş olan yeniden yapma, orijinalle irca metodlarının zararlarını münakaşa etmişler ve bugün koruma ve değerlendirme dediğimiz daha müttekâmil ve insanî restorasyon anlayışının esaslarını atmışlardır.

Memleketimizde senelerden beri, oldukça geniş ölçüde, yürütülmekte olan restorasyon faaliyetlerinin, bütün iyi niyetlere rağmen, çok kere ilmî ve tek-

nîk kriterlerden uzak tatbikatına bakarak, bir çeyrek asır önce yapılmış olan bu kongrede alınan kararların ve bunlar üzerinde kurulmuş olan «Carta del Restauro» nun tam metnini, memleketimizdeki ilgililere bir kere daha hatırlatmak ve bilimyenlere de tanıtmak istiyoruz.

Atina konferansının sonunda neşredilen tebliğin esas noktaları şunlardır:

I — Bütün dünya memleketlerindeki âbideler, medeniyet, kültür ve insan kıymetlerinin en önemli ifadeleri olarak muhafaza edilmeli ve bu alanda bütün devletler işbirliği yapmalıdır. (x)

II — Birçok memleketlerde restorasyonu daha ziyade bir muhafaza şeklinde anlamak temayülü tesbit edilmiş (1931), ve restorasyonu gerektiren hallerde, şu veya bu stilin tercih edilmesinin doğru olmadığı belirtilmiştir.

III — Abidelerin yaşayabilmesinin, kullanılmasına bağlı olduğu neticesine ve korunabilmesi için, şahsi mülkiyet hakkının icabında feda edilebileceği kanaatine varılmış bu konuda hükümetlerin gerekli tedbirleri almaları istenmiştir.

(x) Millelerarası işbirliğinin güzel bir örneği olarak, Asuan barajının inşası dolayısıyla, Mısır ve Sudan'da sular altında kalan bir çok âbidenin kurtarılması uğrunda, Doğu ve Batı bloklarına mensup birçok memleketlerin ilim heyetlerinin ve âlimlerinin son zamanlardaki faaliyetlerini hatırlatmak isteriz.

IV — Ölmüş yapıların restorasyonunda anastiloz yapılabileceği, kazıdan sonra korunması kabil olmıyan eserlerin, rö-löveleri yapıldıktan sonra tekrar gömül-meleri ve arkeologlarla mimarlar arasında sıkı bir işbirliğinin kâfi belirlenmiştir.

V — Restorasyonlarda, gerektiği takdirde, modern malzemeler, bilhassa betonarmenin, kullanılabilmesi kabul edilmiş ve her türlü ilmi çareye başvurulması tavsiye edilmiştir.

VI — Konferansta, âbide ile beraber çevre karakterinin muhafazası zarureti üzerinde de durulmuş, hattâ ağaçların bu karakterin teşekkülündeki rolü belirtilmiştir. Abidelerin etrafında telefon, telgraf, elektrik direkleri, ilân ve reklâmların kaldırılması, her memlekette eski eserlerin tescil edilmesi ve arşivler yapılması talep edilmiştir.

Bütün bunların hakikaten tesirli olabilmesinin, halkın bilgi ve terbiyesine bağlı olduğu bu hususta, hükümetlerin bu anlayışı yaratacak eğitim faaliyetinde bulunması istenmiştir.

A t i n a konferansının üstünden 30 yıl geçmiştir. Memleketimizde halâ 19. asır kriterleriyle yürütülen restorasyon faaliyetleri büyük bir çoğunluk teşkil etmekte, ne ihtisas ne de idare adamlarında eski eserlerin muhafazası ve restorasyonu hakkında sarîh bir fikir tebellür etmiş bulunmaktadır. Bu konuda tesbit edilmiş ve uygulanmak mecburiyetinde olan kaideler tâyin edilmedikçe, restorasyon alelade bir tamir ve yenileme mahiyetinde kalıp ayaküstü yapılmış keşiflere dayandıkça, millî servetin heba edilmesi ve kültür hazinelerinin yok edilmesi mahiyetindeki bu garip faaliyet devam edecektir.

Bu kısa girişe ilâve edeceğimiz «Carta del Restauro» memleketimizdeki tatbikat kriterlerinin maliyeti hakkında bizleri düşündürecek bir vesikadır. Ekserisi, bugün için de bir gerçek olmakta devam eden bu prensipler, sağlam bir restorasyon politikası için, asgarî standartlar olarak kabul edilmelidir.

Restorasyonu bir ilim ve sanat olarak telâkki eden meşhur mimar ve restoratör A m b r o g i o A n n o n i gibi ustalar veya daha cüretkârane kriterler ortaya atan günümüz restoratörlerinin fikirlerinin tartışılması, «Carta del Restauro» daki prensiplerin veya benzerlerinin benimsenmesi ve restorasyonun bir politika değil fakat bir kültürel disiplin olarak kabulünden sonra gelecektir.

«Carta del Restauro» Restorasyon Kuralları :

E s k i E s e r l e r v e G ü z e l S a n a t l a r Y ü k s e k K ü r u l u, İ t a l y a'da önemli bir ulusal problem olan âbidelerin restorasyonu konusunda hâkim olması gereken normları mütalâa etmiş, memleketimizin, ilim ve sanatın elele verdiği bu alanda söz götürmez öncülüğünü muhafaza etmek ve geliştirmek lüzumuna inanmıştır. Her restorasyonun (kazı ile birlikte olsun veya olmasın), harap olmuş elemanların stabilitesini temin etmek, âbidenin sanat fonksiyonunu korumak veya onu, bu fonksiyonu görecekle hale getirmek, müze ve arşivlerde muhafaza edilenler kadar önemli olan, taş hak edilmiş sanat ve tarih vesikalarına el koymak, konstrüksiyon ve sanat tarihi bakımından yeni neticelere götürecektir. anatomik çalışmalara imkân vermek bakımından çok taraflı ve ağır mesuliyeti mucip olduğunu görmüştür. Dolayısıyla, böyle bir meselede, acelelik bahanesi, pratik fayda veya şahsi kalite mülâhazalarıyla, mükemmel olmıyan, devamlı sarîh bir kontrol ile sarîh kriterlere sahip olmıyan bir davranışa, hiçbir şekilde cevaz verilemeyeceğine kani olmuş, ve bu prensipleri, özel şahıslar resmî makamlar ve eski eserlerin korunması ve tetkiki ile görevli makamlar tarafından yapılan restorasyonlar için açık bir hakikat olarak kabul etmiştir.

Restorasyon çalışmalarında, değişik menşeli kriterlerden, kısmen dahi, sarf-nazar edilemez. Hepsi bir arada mütalâa edilir. Tarihî sebepler, âbideyi zaman içinde meydana getiren çeşitli devirlerin ortadan kaldırılmamasını, ilim adamları

nı şaşırtabilecek ilâvelerle tahrif edilmesini; analitik çalışmaların ortaya çıkardığı malzemelerin oraya buraya dağılmasını; mimari tasavvurlar, yapıyı bir sanat fonksiyonuna bağlamayı ve kabil olduğu zaman bir ifade bütünlüğüne (stil bütünlüğüyle karıştırmamak şartıyla), kavuşturmayı isterler. Şehirlinin hislerine, şehrin hatıra ve tahassürlerine bağlı kriterler, pratik kullanma ve gerekli vasıtalara bağlı idari zaruretlerin neticesi ortaya çıkan kriterler vardır.

30 yıldan fazla bir zamandanberi bu alanda yapılan çalışmalar, genel olarak, fevkalâde neticeler vermiştir. Bunlardan, müşahhas ve öğretici bir bilgi bütünü çıkarılabilir ve çıkarılmalıdır. Bu bilgiler kıymetlendirilerek, bundan böyle, gerek **Y ü k s e k K u r u l u n** kararlarında ve gerekse **Â b i d e l e r** ve **S a n a t M ü ş a v i r l i k l e r i** çalışmalarında, devamlı olarak esas ittihaz edilecek bir restorasyon teorisi tesbit edilebilir. Pratik faaliyetlerle tahkik edilmiş böyle bir teorinin başlıca prensipleri şunlardır:

1 — İhmalden ve aşınmadan dolayı ömrü ve mukavemeti azalan âbidelerin sağlamlaştırılması ve devamlı bir bakım gayreti gösterilmesi restorasyonun en önemli konusudur.

2 — Tarihi kriterlere bağlı kalmak şartıyla, sanat veya mimari bütünlük yönünden bir âbidenin ele alınması, birtakım hipotezlere değil, fakat âbide bünyesinin verdiği bilgilere dayanır: böyle bir faaliyet yeni tasavvur olunan elemanlara değil, fakat, genel olarak, mevcut elemanlara dayanan mutlak veriler olduğu takdirde söz konusu olabilir.

3 — Artık kullanılmıyan ve geçmiş medeniyetlere ait âbidelerde, meselâ antik devir eserlerinde, her çeşit tamamlamadan kaçmak icab eder. Böyle yapılar da ancak anastiloz, yani mevcut elemanların nötr malzeme ile, genel hatlarını meydana çıkarmak ve muhafazalarını sağlamak kastiyle tamamlanmaları söz konusu olabilir.

4 — Yaşayan, yani kullanılan yapılar, orijinal gayelerinden uzak maksatlarla kullanılarak, karakterlerini bozacak değişikliklere uğramamalıdır.

5 — Tarihi veya artistik kıymeti olan her eleman, hangi devre ait olursa olsun, stilistik bütünlük ve orijinale irca maksadıyla, bir başka elemana yerini terkedermez. Fakat muhafaza edilmelidir. Ancak pencerelerin ve kolonaların sonraki devirlerde yapılmış dolguları gibi, önemsiz ve mânası olmıyan lüzumsuz değişikliklere sebep olan kısımlar ortadan kaldırılabilir. Bununla beraber, bu şekilde subjektif değerlendirmeler dahi, sıhhatli esaslara dayanmalı, herhangi bir restorasyon projesi müellifinin şahsi fikrine kalmamalıdır.

6 — Âbide ve geçirdiği devreler kadar çevresi de önemlidir. Onu bu çevreden tecrit etmemek veya bu çevrenin karakterini, kütlesi, rengi, stil ile rahatsız eden yeni konstrüksiyonlarla bozmamağa gayret etmelidir.

7 — Eğer bir âbideyi ayakta tutabilmek için tam veya kısmî bir tamamlamağa gitmek veya herhangi bir pratik kullanış sebebiyle ilâveler yapmak gerekirse, bunlar konstrüktif şemaların ifadesi olan çıplak ve sade bir karakterde ve kabil olduğu kadar az olmalıdır. Ve benzer stilde bir ilâve ancak yapının genel hatlarında, dekorasyon asla mevzuubahis olmadığı zaman kabul edilebilir.

8 — Bu ilâveler gayet kesin ve aşıkâr olmalı, veya değişik malzeme kullanılarak veya kendilerini çeviren ve tamamen süssüz bir çerçeve korniş kullanılarak ve yahutta damga (veya epigrafiler) kullanılarak belirtilmelidir. Bir restorasyon asla etüt edenleri şaşırtacak veya tarihi bir vesikayı tahrif edecek şekilde olmalıdır.

9 — Bir âbidenin zayıflamış strüktürünü kuvvetlendirmek veya kütlelerini tamamlamak için eskiden kullanılan konstrüksiyon metodlarıyla gayeye ulaşılmazsa, en yeni metodların kullanılması